

Markies de GAGES

EN DE ORDENING VAN DE VRIJMETSSELARIJ IN DE OOSTENRIJKSE NEDERLANDEN



ZITTING IN DE 1E GRAAD TIJDENS DE 18^E EEUW

1) Inleiding

De meesten onder u hebben wellicht de naam De Gages in onze maçonnieke middens al horen vernoemen. Al was het maar omdat er een Werkplaats met die naam is: de Achtebare Loge Le Marquis de Gages N° 8 in Oosten Waterloo. Deze loge, opgericht in 1977 door een twaalfstal BB.: uit Brussel en Wallonië, was twee later al en noodgedwongen, medestichter van de Reguliere Grootloge van België, zulks omdat de toenmalige Grootloge haar erkenning door de Grootloge van Engeland verloren had.

De A. Werkplaats Le Marquis de Gages kon niet anders dan te kiezen voor regulariteit gezien in 1770 markies François Bonaventura de Gages de door Engeland erkende (Reguliere) Obediëntie de "Provinciale Grootloge" had opgericht, precies om aan de toen ook al heersende maçonnieke wanorde en irregulariteit in de Oostenrijkse Nederlanden, een halt toe te roepen. Tegenwoordig arbeidt 'Le Marquis de Gages' in een lokaal in Nijvel dat ook Werkplaatsen van andere Obediënties herbergt. De Loge telt 24 leden en komt slechts éénmaal per maand samen.



GRAAF DE GAGES, ONDERKONING VAN NAVARRA

2) Een gefortuneerd erfgenaam

Op 13 oktober 1739 kwam FRANÇOIS BONAVENTURE DU MONT DE GAGES ter wereld, maar de bevalling kostte zijn moeder, jonkvrouw Victoire Isabelle de Bousies het leven. Deze tragedie zou over haar echtgenoot en haar zoon een levenslange schaduw werpen. Charles Antoine en Victoire waren amper twee jaar tevoren getrouwd. De weduwnaar zou nimmer nog een ander huwelijk aangaan.

Zijn zoon liep nog school aan het jezuietencollege in Bergen toen diens oom, graaf de Gages, de onderkoning van Navarra, overleed. François Bonaventure erfde al zijn bezittingen. Begin 1757 verliet hij het Jezuietencollege om rechten aan de Universiteit van Leuven te studeren. In december van dat jaar stierf zijn vader. Die twee erfenissen samen, maakten een aanzienlijk fortuin uit. Naast ondermeer het familie-*hôtel* De Gages in Bergen, waren er ook nog de heerlijkheden Gages, Ghislenghien, Salles, een deel van Jeumont, Aulnois, La Puissance in Bâchant en Vieux-Maisnil²².



PORTRET VAN BR.: MARKIES DE GAGES

²² Wymans, Gabriel, 'Marquis de Gages', in *Biographie Nationale*, Brussel, 1965, pp. 355-359.

3) De sublieme markies

Om zijn landgoederen juridisch zelf te kunnen beheren deed FRANÇOIS BONAVENTURE in april 1758, hij was toen 19 jaar, het nodige om meerderjarig te worden verklaard²³.

Zijn elitaire opleiding door de jezuiten, die naast intellectuele oefeningen, catechese en een streven naar gerechtigheid, ook veel aandacht aan wetenschap en cultuur inhield, maakten dat hij een hoogstaand, enigszins religieus aangelegd en verfijnd cultuurmens geworden was. Hij was zowat het prototype van de achttiende-eeuwse gefortuneerde aristocraat.

Zijn leermeesters, de jesuiten stonden dan wel heel kritisch tegenover de adel en hun levensstijl, desondanks, of misschien net daarom en bij wijze van verzet, bleek enige ijdelheid en *pose*, de jonge edelman niet vreemd.

Omdat de grafelijke titel van zijn oom in het Graafschap Henegouwen niet erkend werd, diende hij bij Keizerin Maria-Theresia een verzoekschrift in om zijn heerlijkheid Gages tot markiezaat te willen verheffen. Met succes: De Open Brieven werden door de Keizerin al op 9 december 1758 in Wenen ondertekend. De eraan verbonden titel van markies werd overdraagbaar bij eertgeboorte. Hij betaalde er 7.000 gulden aan registratie- en ander kosten voor. Dit komt volgens 'Open-Ai' overeen met 17 jaarlonen van een Meester steenhouwer in die periode, of de kostprijs van een zevental rijkhuizen.

In 1784 zou de markies, die intussen Keizerlijk Kamerheer, en eindelijk ook lid van de Tweede Stand van de Staten van Henegouwen was geworden was²⁵, trouwens nogmaals diep in de geldbuidel tasten. Mits de som van 1.000 gulden ontving hij op 2 november 1784 van Keizer Jozef II een bijkomende patenbrief. Daarbij werd het hem vergund zijn wapen met een hermelijnen mantel te omhangen en een hertogelijke kroon te voeren²⁶.

Op zijn eenëntwintigste vroeg hij de hand van zijn nicht jonkvrouw ALEXANDRINE FRANÇOISE DE BOUSIES. Håàr vader en zijn moeder, waren broer en zus. Een beroemde voorouder uit dit geslacht was Wautier III de Bousies (°ca 1172). Hij was ridder-baanderheer in Hengouwen en vergezelde in 1202 graaf Baudouin VI van Hengouwen op de Vierde Kruistocht. Twee jaar later veroverden ze Constantinopel, de hoofdstad van het Byzantijnse Rijk²⁷.

Na het bekomen van de vereiste kerkelijke dispensatie, trouwden ze op 5 december 1761. Het jonge echtpaar verbleef gedurende geruime tijd op het nieuw kasteel *La Puissance*, wellicht een *maison de plaisance* dat de markies had laten optrekken in de gemeente Båchant, in de nabijheid van het ouderlijk domein van de bruid in Rouveroy. Het echtpaar kreeg een zoon en een dochter.

Het kasteel *La Puissance* en een deel van de bijgebouwen zouden in 1811 door de bliksem worden verwoest en nadien volledig worden gesloopt²⁸.

²³ Inventaire des archives de la famille du Mont de Gages, *op. cit.*, N° 71.

²⁵ Zijn vader had zulks vóór hem ook geprobeerd, steeds tevergeefs.

²⁶ *Ibidem*, N° 78. Ook deze Open Brieven bevinden zich in het Rijksarchief in Bergen.

²⁷ <https://fr.wikipedia.org/wiki/Bousies>, dd. 29-04-2023.

²⁸ <https://villesetvillagesdelavesnois.org/bachant/bachant.html>, dd. 02-05-2023.



PORTRET VAN GROOTMEESTER BR.: LOUIS DE BOURBON-CONDÉ

4) Grootmeester

In die periode maakt Gages kennis met Prins Louis de Bourbon-Condé²⁹. Deze kleinzoon van Lodewijk XIV had een opmerkelijke levensloop. Al op negenjarige leeftijd was hij tot een Kerkelijke loopbaan voorbestemd en kreeg hij de tonsuur. Maar, gedreven door zijn grote drang naar avontuur en glorie, verkreeg hij toen hij tweeëntwintig was, Pauselijke dispensatie met het oog op de door hem beoogde militaire carrière in dienst van de Koning. Hij blijkt een goedlachs, tegelijk intelligent man te zijn geweest. Zijn goede vriend Voltaire mocht hem gaarne *de Prins van de Rede* noemen.

Prins Bourbon-Condé volgde in 1743 Louis de Pardaillan, tweede hertog van Antin, op aan het hoofd van de Franse vrijmetselarij in de hoedanigheid van *Grand Maître de toutes les loges régulières de France*. Hij zou deze functie gedurende bijna dertig jaar bekleden. Het was de Prins de Bourbon-Condé die Gages in de hoogste maçonnieke graden en kringen heeft geïntroduceerd³⁰.

Vanaf dat ogenblik zou de markies van Gages zich nagenoeg volledig en bijna uitsluitend op de groei en bloei van de reguliere Vrijmetselarij in de Oostenrijkse Nederlanden toeleegen.

²⁹ https://fr.wikipedia.org/wiki/Fran%C3%A7ois_Bonaventure_Joseph_du_Mont, dd. 29-04-2023.

³⁰ Thomas, Jean-Pierre, *Louis de Bourbon-Condé, comte de Clermont un prince anticonformiste au siècle des lumières*, 1709-1771, Deauville, 2019, 302 pp.



FOTO VAN 'HÔTEL DE GAGES' MET M.: WERKPLAATS IN BERGEN

5) De Loge *La Vraie et Parfaite Harmonie* in Bergen

In Bergen, gaf hij zijn logebroeder Charles Emmanuel Fonson, architect en directeur van *Bruggen en Wegen* van het graafschap Henegouwen, opdracht tot de sloop en de heropbouw naar de nieuwste mode van het *hôtel particulier* de Gages in de Rue d'Enghien³¹. De werken vatten aan in 1767 en waren het jaar erop voltooid. Dat gaf aanleiding tot een schitterend feest waarop de officieren van het plaatselijk garnizoen, de leden van de Henegouwse adel en de kanunnikessen van het Kapittel van Sainte-Waudru op uitgenodigd werden³².

De Staatscourant van 30 november schreef: '*Le palais magnifique que le Marquis de Gages a fait bâtir dans cette ville au même endroit où était la maison paternelle, est maintenant achevé. [...] L'architecte, les artistes et les artisans ont eu l'occasion d'exercer et d'employer leurs talents : aussi était-ce le but de M. le Marquis de faire passer par ce moyen, une partie des richesses que la providence a confiées dans des mains si estimables.*'³³

Bovenstaand krantartikel is niet zonder belang. Het stelt dat Gages de uitdrukkelijke wens had om de ambachten en kunsten van zijn stad te steunen. Adel en Ambacht hadden vóór de Franse Revolutie overigens sterke gemeenschappelijke banden en belangen. Beide sociale klassen waren beducht voor de groeiende macht van de vaak heel snel en gigantisch rijk geworden handeldrijvende patriciërs.

'*Les patriciens commencèrent la Révolution, les plébéiens l'achevèrent,*' schreef Châteaubriand later. Zowel de adel als de gilden zouden trouwens ingevolge de revolutie worden afgeschaft.

Deze voorname nieuwgebouwde residentie in L-vorm met binnenkoer, is nog steeds één van de mooiste huizen in het historische centrum van Bergen. In 2013 werd het hôtel door de stad gerestaureerd en doet thans dienst als Kabinet van de burgemeester.

³¹ <https://ms-my.facebook.com/514323355737823/posts/1355667774936706/>, dd. 30-04-2023.

³² Vanaf het jaar erop, 1769, moest men 16 adellijke kwartieren kunnen voorleggen om er te kunnen intreden.

³³ https://fr.wikipedia.org/wiki/Fran%C3%A7ois_Bonaventure_Joseph_du_Mont, dd. 30-04-2023.



EX LIBRIS VAN MARKIES DE GAGES

Tot en met 1865 herbergde het hôtel de Gages een indrukwekkende bibliotheek met meer dan tienduizend banden. De verkoopcatalogus van toentertijd weerspiegelt de eclectische interesses van de erudiete bibliofiel: reizen, wetenschappen, theologie, geschiedenis, literatuur, kunst, politiek. Maar ook en vooral encyclopedieën. Er waren heelwat kostbare edities, vooral uit de zestiende eeuw. Ook enkele postincunabelen en verschillende manuscripten. De kritische commentaren van Gages over sommige auteurs geven aan dat hij, alhoewel vooruitstrevend ingesteld, een hartsgrondige hekel had aan onder anderen Voltaire en Diderot³⁵.



SOUPIÈRE IN ZILVER DOOR BR.: JEAN FRANÇOIS BÉGHIN

De markies wenste daarnaast ook het edele ambacht van goudsmid te promoten en financieel te steunen. Bij een logebroeder, Jean François Joseph Béghin (1727-1787), één van de meest getalenteerde goudsmiden in de achttiende eeuw uit Bergen, en geaccrediteerd goudsmid van het adellijk Kapittel van de dameskanunnikessen van Sainte-Waudru, plaatste hij een omvangrijke bestelling. Enkel de twee soupières ervan bevinden zich thans in het Zilvermuseum van Seneffe en werden op 26 maart 2010 met de kwalificatie 'Trésor' wettelijk beschermd. Ze maakten deel uit van het tafelservies van de markies dat intussen her en der verspreid raakte.

Ook één of meer andere logebroeders die uitmunten in houtsnijkunst en schrijnwerk, werden in het hôtel aan de arbeid gezet: *'De belles boiseries, à la symbolique maçonnique, ornaient autrefois l'intérieur de cette demeure,'* luidt het, gevolgd door: *'C'est sans doute dans celle-ci que se faisaient les réunions de la Loge 'La Vraie et Parfaite Harmonie'.*³⁷

³⁵ <https://ms-my.facebook.com/514323355737823/posts/1355667774936706/>, dd. 01-05-2023.

³⁷ *Idem.*



DE GAGES ALS STICHTER VAN DE NIEUWE GROOTLOGE

6) Le très sublime prince souverain Rose-Croix

In het derde kwart van de achttiende eeuw was zowat de helft van de Brusselse gefortuneerde edelen lid van een maçonnieke loge. Van de Keizerlijke Kamerheren aan het Brusselse Hof, erefunctie die de markies de Gages sinds 1765 bekleedde, was nagenoeg één op vier vrijmetselaar³⁸. Het was immer zo dat in de Oostenrijkse Nederlanden '*au point de vue religieux, la Maçonnerie [était] franchement et nettement chrétienne*'. Talrijke priesters en hogere geestelijken waren er lid van. In Bergen, de stad van markies de Gages, bestond er zelfs een loge die alleen uit geestelijken was samengesteld: *Les Amis Thérésiens*. Bovendien blijkt dat het gebruikelijk was dat loges een mis liet lezen bij het overlijden van een lid³⁹.

Wat de vrijmetselarij zo aantrekkelijk maakte voor de hoge en gefortuneerde adel was het gradenparcours dat men kon afleggen. Het traditionele driegradensysteem Leerling-Gezel-Meester werd aangevuld door een groot aantal rit en graden. De 18^e graad, die van *Rozenkruiser*, werd aanzien als de hoogste in de Oostenrijkse Nederlanden. Vrijmetselaars die zoals onder anderen markies du Chasteler (1744-1789), op grond van buitengewone verdiensten die graad kregen toegekend, werden met de volgende titulatuur vereerd: '*Très sage, très sublime, très éclairé, très puissant, très redoutable, très parfait et très vénérable frère chevalier de l'Aigle et du Pélican, prince souverain Rose-Croix et Maçon parfait*'⁴⁰.

Toen markies de Gages in 1765 opnieuw in Bergen vertoefde, stichtte hij er de loge *Vraie et Parfaite Harmonie*. Dit *atelier* had een zeer aristocratisch aanwervingsbeleid. Het was '*la plus brillante du XVIII^{ème} siècle aux Pays-Bas autrichiens*'⁴¹. Van de Franse Grootloge kreeg hij de titel en functie toegekend van *Grootmeester voor Vlaanderen, Brabant en Henegouwen*. De oprichting en de werking van vrijmetselaarsloges (en van een Provinciale

³⁸ Mantels, Ruben, 'Un écrivain patriote - De markies du Chasteler in het historisch bedrijf van de Oostenrijkse Nederlanden', in: *De Achttiende Eeuw*, 37 (2005) pp.17-34. En: *Beschaving en engagement. François-Gabriel-Joseph, markies du Chasteler in het historisch bedrijf van de Oostenrijkse Nederlanden*. (onuitg. lic. verh.), Leuven 2001.

³⁹ Claes, Bart, *De vrijmetselarij te Gent tijdens de 18de eeuw*, Adoc, Gent, 2022.

Zie ook: A. Vanden Abeele, Andries, *Brugge onder de acacia. De vrijmetselaarsloge 'La Parfaite Egalité' 1765-1774*, Brugge, 1987.

⁴⁰ Mantels, Ruben, *op. cit.*

⁴¹ https://fr.wikipedia.org/wiki/Franc-ma%C3%A7onnerie_en_Belgique, dd. 02-05-2023.

Grootloge vanaf 1770 waren in de Oostenrijkse Nederlanden nooit afhankelijk gesteld van een overheidsvergunning, of van een kennisgeving aan de overheid. Hoewel aanzienlijke druk op haar werd uitgeoefend, heeft keizerin Maria-Theresia de loges met rust gelaten. Wanneer een loge het te bont maakte of te veel onder de publieke aandacht kwam, waarschuwde een regeringsambtenaar discreet de Grootmeester markies de Gage, die dan de Werkplaats tot de orde riep.

Wegens het gemis aan voldoening dat hij in dat alles ervaarde, ondermeer in het niet respecteren van de door hem beoogde regulariteit en de landmerken, richtte hij zich rechtstreeks tot de Grootloge van Engeland.



OULDSTE ZEGEL VAN DE LOGE VAN BERGEN

Op 22 januari 1770 verleende de Engelse Grootloge hem de toestemming tot het oprichten van de bijkomende *Grootloge van de Oostenrijkse Nederlanden van Haere Keyserlijke Majesteyt*. In de vijftien jaar die volgden zou Gages erin slagen om de door Londen opgelegde maçonnieke regulariteit en spiritualiteit in een goede twintig *werkplaatsen* af te dwingen⁴². De 25 hogere graden bracht hij tot 7 terug, waarvoor hijzelf de ritualen schreef.

Te Aalst richtte hij in de schoot van de loge *La Discrète Impériale*, een adoptieloge op onder de benaming *L'Impériale Thérésienne* die uit echtgenoten en dochters van leden was samengesteld. Die adoptieloges bestonden ook in andere steden. De echtgenote van Grootmeester de Gages, née de Bousies, was *Grande Maîtresse de toutes les Loges d'Adoption*⁴³.

Grootmeester de Gages werd door de leden van zijn obediëntie op handen gedragen. Er werden zelfs lofliederen over hem gecomponeerd die tijdens de diners na de zittingen, de zogenaamde 'tafelwerkzaamheden', gezongen werden.

Gages' ster stond in die dagen permanent aan het zenit, zowel maçonniek als sociaal. Hij overschaduwde daarmee de zon, die slechts twee dagen per jaar op haar hoogste punt schittert.

⁴² Mantels, Ruben, *op. cit.*

⁴³ Claes, Bart, *op. cit.* p. 26.

7) Andere tijden

Plots kantelde alles. De wereld die de markies van Gages had gekend, en mee had vormgegeven, onderging ingrijpende veranderingen. Net in het jaar dat hij Gouverneur van de *Confrérie de Saint Jean le décollé* was geworden, in 1783, hief een edict van Keizer Jozef II alle contemplatieve, 'onnuttige', kloostergemeenschappen op en werden tegelijk alle Broederschappen bij wet ontbonden.

De *Broederschap van Saint-Jean-décolé*, ook wel de Broederschap der Barmhartigheid genoemd, had als missie gevangenen en ter dood veroordeelden bij te staan. De leden troostten hen met hun rustgevende aanwezigheid de avond voor hun executie. In twee rijen, voorzien van kruisbeelden en lantaarns, gingen ze de dag zelf, de veroordeelden voor, vanaf de gevangenis tot de plaats van executie⁴⁷.

De 'beubeux' zoals ze eveneens genoemd werden, gingen ook telkens op de avond van Witte Donderdag door de stad. Onherkenbaar gekleed zwierven ze door de straten en reciteerden sinistere aanroepingen. Het geluid van hun rammelaar maande aan tot het geven van aalmoezen. De kaarslantaarns die hen verlichtten creëerden een hallucinante sfeer, op het danteske af. Ze waren gekleed in een lang kledingstuk van zwart canvas met capuchon. Tot en met hun handen waren volledig in wijde mouwen verborgen, bang als ze waren om hun identiteit te onthullen⁴⁸.



RONDGANG DOOR DE STAD BERGEN VAN DE
BROEDERSCHAP VAN SAINT-JEAN-DÉCOLÉ

De broederschap bezat een merkwaardig voorrecht: Elk jaar op 29 augustus, de dag van de onthoofding van Johannes de Doper, waren zij gerechtigd een ter dood veroordeelde gratie te schenken en vrij te laten. In processie gingen ze hem dan voor, vanaf zijn cel tot aan hun kapel, alwaar ze de gelukkige de bevrijdende patentbrief overhandigden.

Bij voorzitter De Gages en de leden van de Confrerie kwam de Weense beslissing ongemeen hard aan. Dat de Keizer deze aloude vereniging, die al in al 1699 door prins Henri de Ligne (1644-1702) opgericht was ontbinden zou, kwam als een destructieve donderslag bij heldere hemel. Met grote tegenzin werd aan het edict gevolg gegeven en het duurde nog drie jaar alvorens de ontbinding afgerond was.

⁴⁷ <https://curieuseshistoires-belgique.be/letrange-confrerie-de-saint-jean-le-decolle>, dd. 03-05-2023.

⁴⁸ *Idem*.

In de Oostenrijkse Nederlanden alleen al, werden 163 kerkelijke instellingen opgeheven. Ongeveer 2.300 kunstobjecten werden geconfisqueerd. De minder belangrijke stukken werden geveild. Tegen de verwachtingen in, protesteerden de getroffen ordes nauwelijks. Wellicht gezien aan alle leden een meer dan behoorlijk pensioen werd toegekend⁴⁹.



AFSCHAFFING KLOOSTERS DOOR JOZEF II, SCHILDERIJ

Nog vele malen erger voor de markies van Gages was de bijkomende Keizerlijke beslissing van 1785, die bepaalde dat voortaan enkel nog drie vrijmetselaarsloges in Brussel mochten vergaderen, en dat ze hun ledenlijst bij de Geheime Raad moesten indienen. Alle andere loges moesten hun activiteiten staken. Bovendien achtte de keizer het kennelijk ongewenst, dat de Grootloge van de markies onder de Engelse Grootloge ressorteerde gezien in 1784 de Nationale Grootloge van Oostenrijk was opgericht geworden⁵⁰. Misschien speelde ook mee dat de oom en peetvader van de markies, graaf de Gages, in Spaanse dienst beslissende veldslagen tegen Oostenrijk had uitgevochten en gewonnen. Mede daardoor had Oostenrijk bij de Vrede van Aken, het hertogdom Parma en Piacenza aan Spanje moeten afstaan om in het bezit van de Oostenrijkse Nederlanden te kunnen blijven.

De markies van Gages wendde al zijn maçonnieke invloed aan waar hij kon om te redden wat er te redden viel. Onder anderen bij Staatskanselier von Kaunitz-Rietberg (1711-1794). Prins von Kaunitz was vanaf 1744 minister van de gouverneur-generaal van de Oostenrijkse Nederlanden in Brussel geweest, en van 1745 tot 1746 gevolmachtigd minister. Hij was zelf vrijmetselaar en kende de situatie in de Zuidelijke Nederlanden goed. Hij poogde de Keizer over te halen om minstens ook in Gent één loge toe te staan, met name *La Constante Union*, omdat deze als enige, Nederlandstalig was. Maar, de wijze waarop de prins en andere leden van de Geheime Raad zich bij de interventies van de markies van Gages aansloten, irriteerde Keizer Jozef II mateloos. Hij zag daarin '*une opposition déguisée à ses vues*' en '*une résistance sournoise*'. Hij eiste dan ook met klem dat zijn edict '*au pied de la lettre*' zou worden toegepast⁵¹.

⁴⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Kloosteropheffingen_in_de_Oostenrijkse_Nederlanden, dd. 05-05-2023.

⁵⁰ Claes, Bart, *op. cit.* p. 27.

⁵¹ Van Der Schelden, Bertrand, *La franc-maçonnerie belge sous le régime autrichien (1721-1794)*, Brussel, 1929, p 21.



BR.: STAATSKANSELIER VON KAUNITZ-RIETBERG

François Bonaventure de Gages, zag zich dientengevolge genoodzaakt zijn eigen loge *Vraie et Parfaite Harmonie* in Bergen te ontmantelen en zich bij de Brusselse loge *l'Heureuse Rencontre* te affiliëren. Deze werkplaats was overigens één van de eerste geweest die zich bij zijn intussen opgeheven Obediëntie, ter erkenning aangeboden had. Op 31 maart 1772 had hij haar persoonlijk de constitutiebrieven uitgereikt, maar intussen hing ze van de Oostenrijkse Grootloge af. Een andere beweegreden van zijn keuze voor de Werkplaats *l'Heureuse Rencontre*, was dat zij de meest elitaire van de drie overgebleven ateliers was⁵².

Hij die eertijds het middelpunt van het maçonnieke universum in de Oostenrijkse Nederlanden was geweest, moest er nu als '*simple frère*'⁵³ op de kolommen plaatsnemen.

Wrokkig op de Oostenrijkse Keizer Koster, trok hij zich al spoedig volledig uit het openbare leven terug. Al zijn functies aan het Hof, en mandaten, legde hij neer om voortaan met zijn echtgenote in Frankrijk op zijn *maison de plaisance* in Bachant, dat zich nabij het kasteel van zijn schoonouders situeerde, verblijf te houden.

Diep ontgoocheld en sterk verbitterd overleed Gages er op 20 januari 1787. Hij was 48 jaar jong. Het jaar erop ontbrandde in zijn nieuwe vaderland de Franse revolutie. Die rampzalige tijd werd hem alvast bespaard.



M.: TINNEN BORD DE GAGES

Paul de Pessemier 's Gravendries

⁵² Mantels, Ruben, *op. cit.*, p. 32.

⁵³ Wymans, Gabriel, *op. cit.*, p. 360.